

ВІСТНИК СПІЛКИ

ЛІКАРСЬКИХ ПОМІШНИКІВ НА ЕМІГРАЦІЇ.

НЕПЕРІОДИЧНИЙ ОРГАН.

ЖОВТЕНЬ

Ч. I.

1922.

ЗМІСТ:

Від редакції.

Ю. Гудзій: Про Спілку лікарських помішників на еміграції в Польщі.

Мод. Левицький: Страшна загроза.

Ю. Добриловський: До боротьби з туберкульозом в таборах.

М. В—к: Лічництво в касах хорих у Польщі.

Ю. Гудзій: Пам'ятка про діяльність Мод. Левицького на еміграції в Польщі.

Комітет Спілки: Реорганізація чи профанація?

Хроніка. Бібліографія. Інформаційний відділ. Оголошення.

ДРУКАРНЯ ТАВОРУ ЩЕПІОРНО В ПОЛЬЩІ.

Друковано 250 примірників.

О г о л о ш е н н я .

Вийшла з друку нова популярна книжечка:

Др. мед. Є. Лукасевич.

„ЯК ДОГЛЯДАТИ ДІТОК-НЕМОВЛЯТОК“, (Поради та вказівки матерям). Київ—Варшава 1922. Накладом автора.

Крім того, накладом автора друкується:

„Недуги немовлят“; „Помештні недуги дітей“; „Вагітність, пологи, породичи“.

Благодійне видавниче т—во „До світла“.

В березні міс. 1922 р. в Щепіорно засновано благодійне видавниче т—во „До світла“ під проводом літератора Євгена Бачинського (Женева) і священника Петра Білона (Щепіорно),—напрямку релігійно-філософського.

В червні міс. вийшла перша книжка „Шукання правди“ Франка Тома і „Хома Невірний“ д-ра Альти, з франц. переклад Є. Б—ого. Цими днями дано до друку „Про Українського філософа Гр. Сквороду“—вір А. Коршнівського. Книжки можна набувати у п.-о. Білона (Щепіорно).

Друкується ч. 4 „Релігійно-Наукового Вістника“.

В цьому числі мають бути вміщені статті: проф. БІДНОВА, Є. БАЧИНСЬКОГО (Женева), В. ПРОКОПОВИЧА, п. КОРШНІВСЬКОГО, і інших. —

Адреса для замовлень:

Poczta Skalmierzyce. Szczepiorno. Obóz internowanych
№ 5 Ks. P. Bilon.

Вийшло ч. 28 „НАША ЗОРЯ“. Український двохижневик. Орган незалежної думки.

„Український Сурмач“.

Тижневий часоп. україн. культурн.-освітн. організацій в таборах.
Kalisz-Szczepiorno. Ob. int. № 5 і 10.

„Веселка“.

Літературний місячник. Видає Літер.-Артист. т—во „Веселка“. Редагує колегія. Відповідальний редак. Ф. КРУШИНСЬКИЙ. Вийшло 5 число. Адреса: Каліш, табір інтернованих ч. 10. Літер.-Артист. т—во „Веселка“. Ціна окр. прим. 300 м. п.

„На чужині“.

Календар-Альманах української еміграції на рік 1923 під загальною редакцією В. ПРОКОПОВИЧА. Художню частину впорядковує П. ХОЛОДНИЙ.

Warsawa Aleja Róż № 6, m. 9. Redakcyja Kalendaria.

Вісник Спільки лікарських помішників на еміграції.

НЕПЕРІОДИЧНИЙ ОРГАН.

1922

Ч. I.

Жовтень.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

В невідрадних обставинах таборового життя починаємо своє видання. Ще більше невідрадний стан спостерігаємо нині в тій галузі, з якою ми, лікарські помішники, споріднені — в галузі санітарній.

Причини такого стану треба шукати не лише в наших санітарних провдниках, яких ми призикли обвинувачувати, а й у всьому тому комплексі явищ, що були супутниками санітарним будивничим з початку 1919 року... Жахливі ті спутники були, жахливі і руйнуючі..

Але як не невідрадний сучасний стан нашої санітарної галузі, ми все ж таки відчуваємо, що він тим більше вимагає об'єднання наукових і фахових свідомих сил, які є, хоча б в цілях підготовки ґрунту, що спричинився б до відповідного розв'язання санітарної проблеми в майбутньому, коли зза тих чи інших причин неможна в даний мент розв'язати її тут на еміґрації..

От серед такої санітарної „ситуації“ маємо виступити ми і зі своїм словом.

В своєму „Вісникові“, крім освітлювання життя нашої Спільки, її завдань та діяльності, маємо на меті містити статті й матеріали в справі досліджування загального нашого санітарного життя, та матеріали що до історії української санітарії, наукові статті й розвідки, обсервацію медично-санітарного життя за кордоном, медично-санітарну бібліоґрафію і, нарешті, хочемо популяризувати через наш „Вісник“ і елементарно-гігієнічні знання.

І ми свідомі того, що свої цілі досягнемо лише в тім разі, коли нам допоможуть наші відомі громадяне-лікарі і всі ті, хто свідомо ставиться до завдань санітарії, цього головного чинника державного будивництва.

Отже до них наше прохання допомогти нам своєю ерудіцією, досвідом і вказівками.

Ю. Гудзій.

Про Спілку лікарських помішників на еміграції.

Після росташування еміграції нашої на терені Польщі по різних містах і таборах—серед гуртка лікарських помішників, що перебували в Ченстохові, не раз повставала думка про необхідність організації такої Спілки. Головні фактори, що спонукали тоді ініціаторів до того—були такі:

1) необхідність боротьби з самозванством серед лікарських помішників, як відгуком загального явища в санітарній офіції;

2) ненормальні побутові відносини навіть між дійсними нашими колегами в таборах, бо без організації—безсилі були ті колеги відповідно реагувати на факти самозванства;

3) різні заходи й проекти вищої санітарної влади про реорганізацію службово-правового положення санітарного персоналу,—коли між-тими проектами і заходами зустрінулось миз ігноруванням категорії лікарських помішників.

і 4) розбіжність думок і відсутність консолідації в червонохрестних наших організаціях, в котрих тяж працювали лікарські помішники, як по фаху так і по виборах.

Отже 15 червня 1921 року і відбулось організаційне засідання ініціаторів. На тому засіданню було обрано Організаційний Комітет в складі: Голови—Ю. Гудзій, Заступника Голови—М. Варчука і членів: І Давиденка і М. Каліновського.

Завданням цього Комітету було об'єднати лікарських помішників, що перебувають в таборах і взагалі на еміграції в Польщі—в організацію, за тим скликати загальні збори (з'їзд) і дати йому підготовчий матеріал для формального оголошення фактичного існування Спілки і обрання постійної президії та надання її відповідних директив.

Колеги з таборів і інших місць (Варшава, Львів, Тарнопіль) відгукнулись на заклик Комітету і з'організувавшись в місцеві колективи (Вадовицьку—з п. Ковалем на чолі, Олександрівську—з п. Чуенком і Каліньську—п. Бушило на чолі), надіслали протоколи до Організа-

ційного Комітету, якими уповноважували його, з огляду на неможливість з різних причин скликати з'їзд, взяти на себе обов'язки Тимчасової Ради Спілки лікарських помішників для ведення всіх професійних справ і репрезентації лікарських помішників на еміграції в Польщі.

Одержавши такі уповноваження, Комітет оголосив тоді Спілку організованою, взявши до керування і в основу своєї діяльності Статут Всеукраїнської Спілки лікарських помішників, який оголошено в 1918—1919 році і нотаріально затверджено. *)

Заступника Голови, п. Варчука, що перебував у Варшаві, обрано уповноваженим у справах Комітету Спілки в Варшаві.

З 15 червня по 30 серпня Комітет Спілки провадив свою діяльність в Ченстохові. Після того Голова Комітету переїхав до Тарнова з Головною Управою Українського Червоного Хреста і тоді одержав уповноваження від Комітету Спілки на представництво Спілки при Уряді УНР.

До червня м-ця Комітет працював і в Тарнові і в Ченстохові. Після ж переїзду Голови Комітету до Калішу в жовтні 1921 р., а також з огляду на те, що в Калішу тоді вже склалось дві філії: Вадовицька й Калішська—місце осідку Комітету теж переноситься сюди, скликаються тут 17 XI 1921 р. загальні збори, дається інформаційний звіт Комітету і вибирається, між іншим, замість п. Давиденка, що залишився в Ченстохові, секретарем п. Жихович, і скарбником п. Бушило. 11 березня ц. р. Комітет перейшов до Щеніорно, де і в даний момент перебуває. На загальних зборах, 23 травня ц. р., вважаючи на мотивоване прохання п. Жиховича про звільнення його від обов'язків секретаря—обрано на його місце п. Каліновського.

Щодо огляду діяльності Комітету Спілки, то мусимо сказати, що діяльність та головним чином провадилась в слідуючих напрямках:

- 1) боротьби з самозванством;
- 2) клопотання про посади для лікарських помішників і здобуття права практики на терені Польщі
- і 3) обстоювання службово-правового положення.

Про боротьбу з самозванством. Ще в липні місяці 1921 р. Комітет Спілки звернувся з докладом до

*) В склад Спілки зараховуються членами лише особи, що скінчили школи лікарських помішників нормального типу: військові, земські, морські.—

п. Начальника Санітарії військ УНР., прохавши: 1) видати відповідний наказ у справі перевірки звання медично-санітарного персоналу через окремі реєстраційно-контрольні комісії на місцях—під головуванням санітарного шефа табору і при участі лікарів і лікарських помішників; 2) видати відповідний наказ про унормування справи з призначенням студентів-медиків відповідних курсів на посади лікарських помішників. В тому докладі Комітет тоді підкреслював, що ця справа має і загальне значіння і що її треба вирішити не лише в відношенню наших членів, а й лікарського персоналу, серед якого теж трапляються самозванці.

І коли наслідки від одного прохання послідували більше ніж через, 1½ року, *) то справа з припиненням самозванства й відповідного унормування призначень студентів-медиків на посади лік. пом. і досі, на жаль, залишається ще на порядку денному...

Що до посад для лікарських помішників і права практики тут для них, то в цій справі Комітет Спілки порушив справу ще в жовтні 1921 р. перед Центральним Українським Комітетом в Варшаві і перед Комітетом по допомозі біженцям з України.

Після ж відбуття міжнародньої санітарної конференції в Варшаві 20—27 березня 1922 р., коли Польський Уряд приступив до організації санітарних установ на східних кордонах Польщі для боротьби з пошестями—д-р Е. Лукасевич порушив справу від імени Українського Центрального Комітету перед Польським Мін. Нар. Здоров'я про використання й українського медично-санітарного персоналу. В цій справі ми мали повідомлення й від д-ра Мод. Левицького й від нашого уповноваженого в Варшаві п. Варчука,—згідно яким Спілка мала дати своїх кандидатів на посади в тих санустановах, що формував на східних кордонах Польщі Надзвичайний Народовий Комісаріат („NNK“). На загальних зборах 17 жовтня ц. р. обрано 5 таких кандидатів: п.п. Коваль, Деньга, Жихович, Колесниченко й Бушило, на котрих Комітет Спілки й надіслав відповідні документи д-рові п. Е. Лукасевичові, спеціально делегувавши в цій справі Голову Комітету Спілки до Варшави. Але до цього часу, через відсутність доз-

*) Через урядження спеціальної реєстраційної комісії, правда, з нашим представництвом, — яка з 40 пред'явлених їй карток визнала лиш. 22 особи за дійсних лікарських помішників.

вілу з боку Мін. Вн. Справ Польського про звільнення згаданих кандидатів з інтернування—по перше, а по друге—зза відсутности вакансій, як повідомляє нас в останній час п. д-р Лукасевич—справа опрeдiлення їх на службу туди не розв'язана.

Що до службово-правового положення лікарських помішників, то після оголошення наказу по санітарній службі № 4 § 3 1921 р. про те, що студенти медики, які скінчили 4 семестри, іменуються лікарськими помішниками, а студенти з 6 семестрами—зауряд-лікарями 3 розряду—Комітет ще з серпня 1921 р. де кілька раз звертався з мотивованими докладами доріжних інстанцій і протестами в цій справі. Про те ніякої відповіді Комітет Спільки по суті своїх докладів досі ще не одержав.

Спілька в даний мент нараховує 43 члена, з котрих, поки що, майже половина поповнила свої членські внески за цей рік.

Інших грошових прибутків не було, крім членських внесків, (розмір котрих в минулому році складав 100, а в нинішньому його збільшено до 600), та де яких добровільних внесків.

Мод. Левіцький.

Страшна загроза.

Серед загальної руїни, яку вчинив на Україні утопічний соціальний експеримент комуністів, чи не найжахливішою є й буде на довгі роки санітарна руїна. Широке громадянство бачить і оцінює те, що особливо б'є в очі, що боляче зачіпає найелементарніші буденні потреби життя: голод, нестачу палива, одежі, руїну транспорту, промисловости, унадок сільського господарства. Санітарна руїна хоч теж дошкуляє всякому, але не завжди некуче, — хіба що тільки при пошестях. Але оцінити весь жах тієї руїни може тільки фахова людина, що бачить не тільки те, що є сьогодні, але передбачає й „завтра“, й те, що загроджує нащій батьківщині протягом багатьох років у майбутньому. Коли розвіється чадний кошмар комунізму, то один добрий врожай на Украї-

ніусуне примару голоду. Руїну транспорту й промисловости швидко усуне чужоземний капітал, зацікавлений в їх реставрації. І при сприятливих умовах — для цього є всі дані — більш менш нормальне життя могло б налагодитись на Україні протягом 2 з 4 літ. Але санітарна руїна не полагодиться й протягом десяти літ, бо з одного боку занадто глибоко пішла вона, з другого — полагодити її куди трудніше, ніж транспортну або промислову руїну, а з третього — в пологодженні її зовсім не зацікавлений чужоземний капітал, той Архимедів двигун світового життя. Лагодити її доведеться нам самим, бо надії на чужу гуманітарну поміч дуже малі й та поміч, коли й прийде, то буде краплиною в морі наших санітарних злиднів.

Не кажу вже про страшні спустошення, які чинять серед нашого народу гострі заразні хвороби, ті нерозлучні спільники війн і голоду: тифи, холера, червінка, діфтерія, скарлатина — й з ними боротьба буде майже безнадійна при сучасній недостатці лікарень, ліків і лікарського персоналу; ще страшніші нам будуть хронічні заразні хвороби: сифіліс і туберкульоза, супутники великих народніх катастроф таких, як злаяжна революція: з ними боротьба ще безнадійніша, бо й в мирних умовах життя боротися з ними надзвичайно трудно, страшні вони ще більше тим, що передаються у спадщину, ведуть до з в и р о д н е н н я н а ц і ї. Це така страшна примара, що перед нею збліднуть руїни всіх інших сторін людського життя. Од тифів і скарлатини вмірає пересічно 7-10 відсот. хорих; при голоді, без лікування, цей відсоток треба побільшити удвоє, утроє; від холери, діфтерії при сучасних тяжких умовах помре 50 відсот. хорих. Але вмер такий хорий, чи видужав протягом 2 з 3 тижнів — і він уже не уявляє з себе небезпеки громадянству.

А сухітник чи пранцьовитий (сифілітик) живе роки, гниє живцем, поки нарешті зогниє; він ходить, їздить, роками розносить скрізь свою заразу, а надто: він плодить гниле „нікудишне“ потомство...

З якими ж засобами станемо ми до боротьби з тими страшними ворогами нашої нації, коли доля — мачуха — нарешті всміхнеться й нам приязніше?

Коли навіть, при добрій валюті, буде за що придбати ліків, полагодити й поповнити лікарні, то всеж таки не ви-

старчить нам людей фахових, борців з тими страшними ворогами.

Лікарські сили наші до жаху вбогі. Довести це не трудно дуже простим обрахунком.

І перед війною, до р. 1914, у нас була недостача лікарів по селах (по містах їх було більш ніж треба); р. 1914 у нас був останній нормальний випуск лікарів з медичних факультетів; далі пішли вже прискорені випуски лікарів — „зауряд лікарів“, тоб то студентів 4-го, а потім навіть з курсу. І ті наспіх випущені лікарі йшли на ненормальну, в умовах війни, працю, отже не могли поповнювати свої знання самостійною наукою. З р. 1917 фактично вже науки на медичних факультетах не було. Про нішню науку в університетах на Україні ледве чи можна серйозно говорити: йдуть туди люди без середньої освіти, бракує професорів, а ті, що є, ходять пиляти дрова, щоб не згинуть з голоду, а науково працювати не мають змоги, нема наукового приладдя, зимою — навіть палива. І коли така „вища трудова школа“ випустить добрих „товарищів“, то напевно можна сказати, що дуже погані то будуть лікарі.

Отже мусимо покласти, що „нормальних“ молодих лікарів ми вже не маємо з р. 1915, тоб-то вже сім літ; коли б нам навіть пощастило зараз вернутися до дому то ледве чи могли б ми поставити науку на медичних факультетах так, щоби хоч через три роки випустити знов „нормальних“ лікарів. Отже у нас утворюється перерва у продукції лікарських сил.

Пересічна смертність лікарів за мирних часів була біля 5 відс.; безперечно, що за часів війни й революції, а потім і більшовицького терору та смертність не зменшилась, а збільшилась. В одному Києві за першої своєї навали р. 1918 більшовики вбили 11 лікарів, а скільки ж їх загинуло наглою смертю по иньших місцях *). Отже за 10 літ втратили ми з кадру до-воєнного часу безперечно більше половини, відсотків 60—70, а не придбали ні одного „нормального“; залишились або старі, літні вже люде, що й на війну не ходили, або ті, що їх більшовики не вивезли в Московщину; скільки таких-невідомо. Та й ті нечисленні, що залишились, підупали на силах, поневіряючись у комуністичному раї.

*) Нещодавно берлінський „РУЛЬ“ подав цифру розстріляних у Росії (і Україні) лікарів 8800. Коли це правда, то це складає, приблизно, одну чверть всього числа лікарів.

Коли у нас і перед війною була недостача лікарів по селах, то тепер, коли праці їм прибуло утроє, учетверо з огляду на жахливу санітарну руїну, ми матимемо заледве і четв. того недостаточного числа лікарів, та й то або старих, або тяжко виснажених злиднями, тоб-то людей з дуже пониженою працездатністю.

Теж саме можна сказати й про лікарських помішників: так само й їх випускали на світ з р. 1914, так само й вони гинули й од хороб і від большевицьких куль, так само й їх вивозили напасники наші в Московщину, так само й вони марніли й марніють на Україні й по таборах інтернованих у тяжких злиднях.

Про сестер-жалібниць, особливо військового часу, можна сказати хіба одно: чи не краще було б, як би їх зовсім не було.

Санітарна руїна наша тяжка, наслідки її в майбутньому жахливі, а боротися з пим лихом майже нікому.

Який же вихід з цього становища?

Єдиний вихід-поки що-зберігти й удосконалити хоч ті нечисленні лікарські сили, які ми маємо на еміграції

Молодим лікарям, особливо тим, що скінчили медичні факультети після р. 1914, треба дати змогу довершити свою науку в закордонних університетах.

Найздібнішим із них треба дати змогу спеціалізуватись при видатних професорах, щоб підготувати нам своїх професорів, бо за час нашого лихоліття значно зменшилась у числі й професура наша і не вистарчить її навіть для одного медичного факультету; тих факультетів було на Україні до війни три (Київ, Харків і Одеса), а тепер треба, щоб їх було більше.

Що до лікарських помішників, то з огляду на те, що закордонні університети вимагають від аспірантів середньо-освітнього цензу, треба дати змогу тим із лікарських помішників, які можуть і хочуть довершити свою середню освіту, щоб поступити на медичні факультети чи за кордоном, чи по повероті на Україну; з них вийдуть дуже сильні лікарі, бо за ними вже є середня медична освіта й практика по шпиталях,—чого бракує тим студентам-медикам, що поступають на медичні факультети з загальної середньої школи.

Поки не маємо змоги виховувати самі своїх лікарів, ми повинні зберегти хоч ті нечисленні і неповні лікарські сили, які ще залишились у нас, бо як і цих не збе-

режемо, то опинимося повними банкрутами перед страшною санітарною руїною, що тяжко ідриває народні сили і тепер і загрожує виродженням колись дужій і здоровій українській нації.

До боротьби з туберкульозом в таборах.*)

(З доповіді д-ра Ю. Добриловського до Санітарного Департаменту Міністерства Справ Військових Річі Посполитої Польської, від 9-VII ц. р.)

Умови таборового життя, в котрих уже біля двох років перебувають українці, уявляють з себе джерела численних захворювань, що роблять значні спустошення серед інтернованих українців.

Живуть люде в напівтемних землянках або бараках, які в холодні часи опалюються дуже зле; розміщені дуже тісно. Одіж і білизна носить тільки цю почесну назву і безперечно не служить головному своєму призначенню — бути захистом для чоловіка від шкідливих кліматичних впливів. Теж саме можна сказати й про взуття. До скучености розміщення, невідповідних умов помешкань і одіжі приєднуються негігієнічні умови що до особистої охайности. Баня буває дуже рідко. Річки поблизу немає, так що купання не може бути переведено; дезінсекційні апарати — то через попсованість, то зза браку палива, не функціонують; немає налагоджених пралень. В результаті — бруд і вшивість. Кількість харчових продуктів далеко не вистарчаюча.

Всі ці негарні умови викликають появу й поширення різного роду захворювань. Такі хвороби, як недокрівність, куряча сліпота й інші з кожним днем збільшують свої ряди новими хорими. Так, медичний

*) Справа боротьби з туберкульозом в сучасний мент уявляє з себе одно із перших завдань не лише фахових та наукових осередків, а й широких верств суспільства, — оскільки туберкульоза — є соціальне зло. Але найстрашніше це зло в умовах таборового нашого життя...

Між иншим, шановний д-р А. Гончаренко в своїй короткій популярній статті „ТУБЕРКУЛЬОЗ, ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЗЛО І БОРОТЬБА З НИМ“ („Нова Україна“ ч.ч. 4-5-1922) ознайомив уже наше громадянство з історією та поширенням цього зла, смертністю від нього та коротким оглядом шляхів, що до боротьби з ним.

Тому ми, зі свого боку, вважаємо за необхідне в цьому нашому числі подати відомости про те, як ця справа виглядає серед наших інтернованих.

Отже в цьому відношенню, за згодою шановного д-ра Ю. Добриловського, скористовуємо його спеціальний доклад в цій справі. —

Р е д а к ц і я.

огляд, який переведено в таборі Щепіорно в червні місяці цього року, дав на 1549 оглянутих 301 дуже недокрівних і 44 з курячою сліпотою.

Особливо великий поступ зробила за час перебування українців в таборах туберкульозна інфекція. В той час, як в січні 1921 року в таборовому шпиталі Калішської групи було дзое хорих на сухоти, в даний мент їх знаходиться там 85, при чому багацько за цей час вже вмерло, багацько вийшло з таборів і де кілька десятків відправлено до санаторії У.М.С.А. в Закопане. Для ілюстрації цього сумного факту до цього додається таблиця руху туберкульозних хорих в шпиталі табору ч. 5 за 1921 і 1922 р.р. — Теж саме виявлено і на медичних оглядах інтернованих. В той час, як медичний огляд у вересні 1921 року дав на 4212 чоловік 92 з початковою туберкульозою, зараз ця кількість збільшилась більше як удвоз, при чому значна частина початкових вступила до шпиталю кінчати своє життя на шпитальному ліжку.

Про це-ж яскраво свідчать і порівнюючі цифри померших від різних причин. На 40 чоловік померших за 1921 і 1922 р.р. в Калішській групі таборів приходиться на туберкульозу 24, на запалення легень 6 і на інші причини—10. Таким чином на туберкульозу падає 60 відсот., в той час, як по існуючих статистичних даних, на туберкульозу мусить приходиться всього одна сьома всіх померших, тоб-то 14 відсотків. В даний мент у шпиталях на лікуванню туберкульозою хорих українців знаходиться: в шпиталі обозу ч. 5 — 85 чоловік, і в таборовому шпиталі табору Щелково — 15 чоловік. Крім цих туберкульозних, що потрібують шпитального лікування, є більше 200 чоловік, що перебувають по за шпиталями, з ясно виявленою туберкульозою, але в початковій стадії.

Заходів боротьби, що до припинення розповсюдження зарази й забезпечення від неї людей здорових, по таборах майже не переводиться. Тільки ті хорі на сухоти, які потрібують перебування в ліжку, знаходяться в шпиталях і тим більш-менш ізольовані від здорових людей. Остенні живуть вмісті зі всіма здоровими в дуже антигігієнічних умовах, тут же плюють і дають повну гарантію на розповсюдження туберкульозної інфекції.

Лікування туберкульозних хорих, згідно вимогам науки, мусить бути трояким: а) фармацевтичними засобами, б) кліматичне й шляхом утворення відповідної обстановки для хорих і в) дієтичне.

Подивимось, як це провадиться у нас і які треба зробити поліпшення.

А) ЛІКУВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ. Специфічних ліків для боротьби з туберкульозою не існує. Але ж в цьому відношенню найбільшу все таки роллю грає креозот та його деривати: гваякол, тіокол, дуостал. Всі ці засоби, як що й бувають в таборових шпи-

талях, то в дуже обмеженій кількості. Взагалі ж хорі, можна сказати, їх не одержують. Другими ліками для сухотних хорих являються ті, що зміцнюють організм і тим роблять його витривалішим у боротьбі з інфекцією. Такими являються: мишьяк, залізо, рибій трін (жир). На жаль, і цих ліків в аптеках шпиталів повний брак. Також бракує й таких ліків, що потрібні для тих, що мають кровохаркання, або кровотечу—наприклад: хлористий кальцій, споранья (*Secale cornutum*, *Hydrastis canadensis*) і ин., як рівно і ріжних наркотичних препаратів, як кодеїн, героїн, діонін і инші.

Для усунення цього кардинального недостатку в справі допомоги сухотним хорим необхідно своєчасно достарчати відповідні ліки, або дати матеріальні засоби для придбання їх.

Б) ЛІКУВАННЯ КЛІМАТИЧНЕ і шляхом утворення відповідних умов життя. Місцевість, в якій отаборилися інтерновані — болотяна з дуже різкими й частими змінами погоди. Це викликає великі встряски організму, не дає йому так потрібного спокою, примушує хорий організм витратити масу енергії на боротьбу з шкідливими кліматичними впливами і спричинюють ослаблений інфекцією організм до інших захорувань, що ще більше погіршують стан хорих. Крім цього, в зазначеній місцевості панують майже безперестанні вітри, які з одного боку піднімають велику куряву, що вдихають хорі, а з другого —викликають велику віддачу тепла й тим збільшують втрату сил у ослаблених і без того суб'єктів. До всього цього приєднуються несприятливі умови таборового життя при великій скученості, негарних помешканнях і антигігієнічній обстановці. Наскільки велику роль відіграють обстановка й умови кліматичні, вказує той факт, що на 40 душ померших у Калішській групі таборів приходиться 24 туберкульозних і 6 з крупозним запаленням легенів, тоб-то від тих хороб, які розвиваються на ґрунті ослаблення організму під впливом несприятливих умов життя й шкідливих кліматичних впливів.

Одною з перших умов, які треба надати туберкульозним хорим, це по можливості примістити їх до відповідної санаторії, початкових —з гірським кліматом, а більш тяжких—з теплим постійним морським, в крайньому ж разі—вивезти їх в дачні місцевості з більш здоровим і постійним кліматом та свіжим повітрям.

В) ДІЄТЕТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ. В звязку з тим, що фармацевтичних засобів для знищення туберкульозних баціл, або для нейтралізації їх токсинів не існує, в боротьбі з ними обмежуються головним чином підтримкою організму й зміцненням його сил і в цьому відношенню харчування з'являється „краєугольним камнем“. Відомо, що здорові люди з трудом піддаються туберкульозній інфекції, а ті, до котрих ця інфекція попала й заснувала свої гнізда, легко її перемагають

Так, по статистичних даних, на секціях трупів людей, померлих від туберкульозу, знайдено у 90 відсотків туберкульозні очаги, які зарубцувались і хворобу припинено.

Туберкульозні хорі, що перебувають на лікуванні в табірних шпиталях, одержують слідуєчий пайок на добу:

Назва продуктів.	Кільк. в грам.	Кільк. калор.	Назва продуктів.	Кільк. в грам.	Кільк. калор.
К а в а . . .	10.	—	Туків (жирів)	33 1/3	287
Цикорій . . .	6.	—	Ячмена кр.	20	70
Ч а й	3.	—	Р и с	31 2/3	177
Цукор	60.	245	Пшен. бор,	80	287
Повидло . .	50.	25	Житне бор,	16 2/3	59
М'ясо сире	250.	245	Хліб пшен.	200	478
			Хліб жит.	200	324
Разом калорій 2, 134 (брутто-калорій).					

Чоловікові, що перебуває в позному покою, для того, щоб замінити фізіологічні траги організму, необхідно 100.0 білка, 60.0 туків, і 350.0 углеводів денно, що виносить 2100 нетто-калорій. Таким чином, кількість калорій, що вводиться в організм наших сухотних, менше тієї кількості, що потрібна для цілком непрацюючого чоловіка. Видатки організму у сухотних хорих значно більші, ніж у здорових, заздяки розпаду тканин, витратам крові при кровохарканню, підвищенню виміну матерії й екскреторним відділенням з віддихових шляхів. Таким чином, уже для того тільки, щоб привести організм до рівноваги, потрібно вводити в нього стільки калорій, скільки потрібно робочому чоловікові. Але мета дієтичного лікування при туберкульозі: не тільки підтримати організм в стані рівноваги, а також і зміцнити його, піднести його сили для боротьби з інфекцією.

З метою відживлення кволих, виснажених суб'єктів Weir Mitchell запропонував слідуєчий розпис харчування: 7 год. ранку—пів літра молока; 8 год. ранку—невелика чашка кави зі сливками, 80.0 холодного жареного м'яса, 3 шматки білого хліба з маслом, тарілка жареної картоплі; 10 год. ранку—пів літра молока і 2 сухарі; 12 год. дня—пів літра молока; 1 год.—дня суп із сирого м'яса, 20.0 жареного м'яса, картопляного пюре й овочів, 120.0 муса; 3 з половиною год. дня—пів літра молока; 5 з половиною год. дня—пів літра молока, 80.0 жареного м'яса і 2 шматки білого хліба з маслом; 8 год. вечора—80.0 жарено-

го м'яса, 1 сухарь, пів літра молока; 9 з половиною год. вечора—пів літра молока і 2 сухарі.*)

Ясно, що такої дієти в даних умовах з матеріальних причин провести неможливо, у всякім же разі-необхідно в організм хорого ввести не менше тієї кількості калорій, що потрібна чоловікові, який займається тяжкою працею, тоб-то до 4000 калорій (130.0 білка, 100.0 туків, 550.0 вуглеводів). Цей додагк треба зроби́ти насамперед за рахунок туків, яких додається в нашому пайку дуже мало і які до того не обтяжують шлунково-кишкового тракту і мають в собі високий калоричний потенціал, а по друге,—за рахунок білків, але нерослинних, а животних, бо перші дають великий відсоток неспоживаємих лишків. Збільшення кількості калорій за рахунок вуглеводів в даному разі може рекомендуватись тільки в розумінню збільшення дачі хліба на пів хунта, бо кількість положених на пайок углеводів зараз вистарчаюча. Крім того, велика кількість углеводів, що вводиться ріжними харчами, в решті не споживається, викликає розвільнення орґанів травлення й вимагає величезної енергії з боку орґанізма для ціли самого травлення. Таким чином, бажаним являється збільшення харчів для туберкульозних в формі щоденної видачі, поверх зазначеного в пайку, одної чверти хунта туків (свинячого сала чи масла)=1800 калорій; 2 яець (150 калорій), 1-го літра молока (650 калорій), яке при туберкульозі являється лікуюче-поживним засобом, і пів хунта хліба (324 калорії). Все це виносить 1924 калорії. Додавши їх до 2134 калорій, що вводяться пайком, ми будемо мати 4058 калорій, котрі якраз і потрібні для робочого чоловіка,

На підставі зазначеного видно, що тільки забезпечення хорих відповідними фармацевтичними засобами, створення добрих умов життя для хорих, переведення їх для перебування в місця з відповідним кліматом і голівне, поліпшення харчування—може припинити поступовий розвігк туберкульози в таборах і спасти численну кількість люду від передчасної смерти.

*) В даний мент постачання молока, між иншим, провадиться так: хорі одержують по пів літра молока від шпиталю й лише 14 з них — ще й по пів літра, майже, від Комітету допомоги туб. хорим в Щепіорно, бо цей комітет після місячного задоволення, в розмірі пів літра, всіх шпитальних сук. хорих, — тепер постачає це молоко амбул. хорим на сухоти (біля 100 чол.).

Додаток до доповіді д-ра Добриловського.

Таблиця руху туберкульозних хорих.

НАЗВА МІСЯЦІВ.	1921 рік.					НАЗВА МІСЯЦІВ.	1922 рік.				
	Залиши- лось від ми- нул. місяця	Прибуло.	Виписано.	Вмерло.	Залишаєт.		Залиши- лось від ми- нул. місяця.	Прибуло.	Виписано.	Вмерло.	Залишаєт.
Січень	—	2	—	—	2	Січень	62	11	3	1	69
Лютий	2	7	1	—	8	Лютий	69	11	3	4	73
Березень	8	8	1	2	13	Березень	73	13	16	3	67
Квітень	13	5	3	—	15	Квітень	67	16	4	2	77
Травень	15	35	11	—	39	Травень	77	21	8	5	95
Червень	39	8	7	1	39	Червень	85	11	11	1	84
Липень	39	20	7	2	50	Липень	84	14	16	3	79
Серпень	50	4	9	1	44	Серпень	79	16	21	6	68
Вересень	44	6	4	—	46	Вересень	68	7	15	2	58
Жовтень	46	14	8	1	51						
Листопад	51	9	12	—	48						
Грудень	48	16	—	2	62						
Разом.	—	134	63	9	—	Разом.	—	120	97	27	—

М. В — к.

Лічництво в касах хорих у Польщі.

В б. Росії і в тій частині Польщі, що була в складі її, до цього часу існували так звані фабричні каси хорих, стан лічництва в котрих був недостаточним, неоднаковим і без правних підстав. Постановка медичної допомоги для хорих робітників залежала від окремих працедавців і ступіня організованости самих робітників даного промислу. І навіть на великих фабриках поміч для робітників стояла неоднаково, бо не було правних форм для цього, а все залежало від окремих умов робітників з фабрикантами—себ-то доброї волі останніх. Що ж до самого лічництва, то справа стояла ще гірше. При більших фабриках були амбулаторії, де лікар, переважно 2 рази на тиждень, уділяв порад по різних хворобах. В решту днів в амбулаторії перебував на кожний випадок фельдшер, що разом з тим провадив підручну аптечку.

Негативною стороною таких фабричних амбулаторій була відсутність уділення допомоги по окремих спеціальностях медицини, а допомоги акушерської та дентистичної, напр., зовсім не проваджено. З другого боку, нанятий до фабрики лікар давав поради в „казьонний“ спосіб від всіх спеціальностей разом і вважав, в інтересах фабриканта, на таність ліків, що приписував.

Каси хорих у західньо-європейських державах у правному відношенню стоять далеко ліпше. Але мають свою негативну сторону в так званому „вільному виборі лікарів:“ хорому членов каси вільно йти за порадою до першого ліпшого приватного лікаря. Роля каси хорих у таких випадках зводиться лише до виплати лікарям гонорару, а хорим — в разі потреби грошової допомоги. Власне, негачія цієї системи, як і при фабричних амбулаторіях, полягає в неможливості контролю й впливу зі сторони каси хорих на саме лічництво. За цю систему промовляє, ніби то, те, що хорому є можливість вибрати такого лікаря, до якого він має довірря. Але ж на ділі цілком можлива така річ, що мало здібний лікар може мати більше поводження через те, що на бажання хорих буде давати звільнення від праці, а до дійсно здібного й популярного лікаря членові каси хорих не так легко можна буде дістатися. Та й кабінети приватних лікарів не завше відповідають, що до технічно-лічничого обладнання, всім вимогам даної спеціальности медицини.

От ці всі міркування за і проти існуючих досі форм організації допомоги хорим робітникам і споводували організацію в Польщі каси хорих на інших підвалинах, особливо — в справі постановки лічництва в ній.

Таким позитивним здобутком каси хорих у Польщі є амбулаторійна система подачі лікарської допомоги. Замість фабричних амбулаторій влаштовано ряд великих амбулаторій по типу поліклінік. При фабриках на кожний випадок залишено лікаря або фельдшера. При такій системі лічництва, в обладнаних по послідньому слову науки амбулаторіях, поміч лікарська завше є під контролем самих членів цієї інституції через обране ними управління каси хорих,*) по друге — в цих амбулаторіях лікарську поміч подають спеціалісти рівночасно по різних спеціальностях і в одному й тому ж місці. Це дає можливість лікарям-спеціалістам в короткий час і на місці порадитись в разі потреби над хоробою, а хорому — відвідати зараз кількох спеціалістів. При цьому заховано теж принцип вільного вибору з поміж законтракованих касою хорих.

*) З огляду на те, що освітлення адміністрації каси хорих зайняло б багато місця, мушу це відкласти до слідуючої, окремої на цю тему, статті.

Амбулаторії ці відкрито переважно серед районів міста, де живуть робітники, й чинні майже цілий день від 9 до 19 год. з перервою од 13 до 15 год. На першому плані стоять 7 великих амбулаторій, в яких приймають лікарі спеціалісти хороб: внутрішніх, шкірних, венеричних, хірургічних, гінекологічних, очей, горла, носа й ушей, а також—педіатри й дентисти. Тут же, при амбулаторії, в окремому кабінеті, фельдшер, або сестра, виконує цілий день призначення лікарів: (ставлення банок, масаж, ін'єкції препаратів арсеніка, камфори і т. д.). Крім того, в кабінетах різних спеціалістів виконує призначення лікарів і допомагає їм помічний санітарний персонал. Для хорих, що лежать в постелі, є при кожній амбулаторії кілька лікарів, що мають свої райони, й на випадок завідомлення, відвідують хорих на місці. В разі потреби, районний лікар передає хорого відповідному спеціалістові. — Призначення районного лікаря виконує на місці районний фельдшер. Коли хорий надається лише до шпитального лікування, то його відправляють до шпиталю на кошти каси хорих. —

Крім того, у Варшаві відкрито 3 прийомних пункта на передмістях, два окремих дентистичних відділа й 33 фабричних прийомних пункта. Безпосередній догляд над лічництвом в амбулаторії провадить начальний лікар, а в цілій касі хорих, крім начального лікаря, ще й лікарська рада. Лікарський персонал цілої каси хорих м. Варшави складається з 14 начальних лікарів, 47 районних, 110 — різних спеціальностей, внутрішніх хороб — 72, поготивле — 8, дентистів — 44, разом 295 лікарів, яким допомагають 41 фельдшер та 52 сестри-жалібниці, не рахуючи бюрових працевників амбулаторії, контрольорек хорих і нижчої служби.

Крім амбулаторій, каса хорих має гінекологічний шпиталь, на 60 ліжок, персонал якого складається з начального лікаря, 3-х ординаторів і 5 сестер-жалібниць. Для подачі акушерської допомоги каса хорих законтрактувала дипломованих акушерок, контроль над якими провадить начальна акушерка. В наглих випадках висилається акушерське поготивля. Разом з цим каса хорих має власну хемично-бактеріологічну лабораторію, яку обраховано на 300 аналіз денно, та рентгеновський кабінет з електро-терапевтичним відділом. Практика показала, що удержання цих закладів власним коштом обходиться дешевше в порівнянні з цінами в приватних закладах. Працює в лабораторії 5 лікарів, один хемік і 4 лаборанта. При кожній з лабораторій влаштовано велику аптеку, а в прийомних пунктах, на передмістю, — підручні аптечки. При централі каси хорих організовано власні склели: аптечний й хірургічний. Про рух в аптеках найліпше свідчить те, що за 1921 рік видано ліків на суму більше ста мільонів. Знято працею в аптеках 27 прозізорів, 57 помішників аптекарських, 3 дрогіста і 3 аптекарських ученика. Вартість обладнання амбула-

торій коштує 8 мільонів, струменти хірургічні — 35 мільонів, ліки й бандажі — 50 мільонів.

Щоб закінчити огляд стану лічництва, треба згадати ще про висилку касою хорих на свій кошт сухотних хорих до санаторії й уділення членам каси 4-5 тижневих платних відпусток для відпочинку.

Отже каса хорих є одна з найдосконаліших форм взаємного забезпечення на випадок хвороби й вона доступна для найбільш бідних робітників. Більшій половині з них приватня лікарська допомога впрост недоступна, і як би не каса хорих — їх позбавлено б лікарської оліки. В цьому ж таки полягає роля каси хорих в оздоровленню суспільства, її профілактичне значіння для здоровля населення, як пригадаємо, що в самій Варшаві лікується в касі хорих 241.000 працівників, що знаходяться в найгірших гігієнічних умовах, себ-то одна чверть цілої Варшави. Найбільша роля каси хорих в цьому відношенню проявляється в боротьбі її з венеричними хворобами.

Але, не вважаючи на користь цієї інституції як для робітників так і для самої держави, організація її в Польщі спіткала великі труднощі й перешкоди, як з боку фабрикантів і промисловців, що мусять тепер до каси хорих вносити три п'ятих член. вкладки за кожного робітника, так і з боку лікарів, від котрих ця каса хорих відтягнула майже половину пацієнтів. Нарешті, розвою каси хорих ще трохи шкодить і несвідомість робітників, яким здається, що стягненням з них членської вкладки робиться якась кривда. Це однак менше зло, з яким можна боротись шляхом організації відповідних викладів серед робітничих мас про принципи організації каси хорих і значення її для них.

Таким чином, нові принципи, на яких збудовано сучасну касу хорих у Польщі — різко відрізняють цю касу від подібних організацій на заході Європи.

Про значіння-ж її для робітничого люду й ролю її в справі оздоровлення суспільства взагалі — казати не доводиться.

4:1

ЖОВТЕНЬ 1922

Ю. Гудзій.

Пам'ятка про діяльність Мод. Левицького на еміграції в Польщі.

(З нагоди переїзду його до Чехословаччини).

В липні місяці цього року високоповажаний наш доктор-письменник і відомий громадський діяч Модест Левицький від'їхав до Української Господарчої Академії, в Подебради, куди його запрошено викладати лекції української мови і на посаду лікаря Академії.

Півтора року був Мод. Левицький серед нас і протягом цього часу працю свою він провадив у різних галузях і в різних містах: Ченстохові, Тарнові, Варшаві, Закопаному; навідувався не раз і до наших таборів: Калішського, Щепіорновського та Щалковського.

Отже тепер, згадуючи минулий той час, я хотів би хоч в коротеньких рисах підвести підрахунок тій різносторонній діяльності Мод. Левицького, що провадив він тут на користь нашої культури, на користь тутешньої еміграції.

В цій діяльності ми його бачимо то в ролі лектора, що викладає популярні лекції для нашої Ченстоховської колонії в травні 1921 р. (Анабіозне життя й смерть" та „Як не треба писати по українському“) і лекції української мови в Мандрівному Українському Університеті в Ченстохові. То виступає в пресі на захист інтересів української санітарії і закликає, яко Голова Головної Управи Українського Товариства Червоного Хреста, тих, кому відать належить, не допустити ліквідувати санітарне майно, що було в руках наших кооператорів у Марселі. *). Через місяць після того читаємо статтю Мод. Левицького „Чого нам треба“, **), в кот-

*) „Ще про ланцюг“. (Укр. Триб. 19—V 1921 № 12).

**). „Укр. Триб.“ № 40, 41, 44.—1921.

Gov. Kautsky

рій він вказує на наші первородні гріхи—еґоцентризм, портфелеманію, партійність, непошану до влади й до закону й закликає нас позбутися рабської психології, прикмет і звичок:

„Схаменіться, будьте люде,
Бо лихо вам буде“,

нагадує він нам слова Пророка нашого...

Коли в Ченстохові відбувається в липні м-ці 1921 р. польський мітинг, на котрому де-хто з промовців гостро виступав проти збігців з України, Мод. Левицький вміщає в пол. газеті „Robotnik“ статтю „Лихий Засів“*), в якій, пригадуючи декотрі історичні факти, закликає польське громадянство уникати „тієї отрути ненависти й національного підужування, якого ми були свідками в Ченстохові“.

В вересні місяці знову Мод. Левицький застерігає нас в санітарній справі—що, вважаючи на нашу санітарну руїну, нам необхідно підготувати й організувати лікарські сили задалегідь, що „в землю обітовану ми повинні вступити лише очистившись від усякої скверни. А було і в тієї скверни чи мало і в санітарній справі“...**).

З приводу діяльності Головної Управи У. Т-ва Червоного Хреста—в жовтні місяці висловлюються закиди її.***). На ці закиди дає відповідь Голова її в своїй статті „Болючі питання“ ****): „гірські ті питання, болючі й дошккульні. Але й відповідь моя буде не солодка“... писав він.

До речі згадаємо, що Мод. Пилипович і портфель Міністерства Народнього Здоров'я прийняв з тією лише умовою, щоб його ліквідувати, як непотрібне в умовах еміґрації, і функції цього М-ва передати Головній Управі У. Т. Ч. Хреста.—В той же час він виконував і обовязки головного лікаря санаторії УМСА в Закопаному.

В наслідок його об'їзду наших таборів для вибору хорих до санаторії—читаємо його статтю „Закуток Дантового Некла“, *****) в якій він дає жахливу картину умов перебування наших інтернованих в Цалковському шпиталю...

*) Див. переклад в „Укр. Триб.“ 15—VII 1921 № 59.

***) „Санітарна Руїна“. („Укр. Триб.“—1) верес. 1921. № 108.

****) Передова „У. Триб.“—„Йде Зіма“.

*****) „Укр. Триб.“ 19—X. 1921, № 139.

*****) „Укр. Справа“—1922. № 2.

По за цим всім Модест Пилипович закликає нас і до виконання наших обов'язків і в інших галузях нашого еміграційного життя: в своїй статті „Ще один національний обов'язок“ *), погоджуючись з тим, що „всякий українець на еміграції морально обов'язаний використати час своєї примусової експатріації на вивчення чужої мови й на переклади та переробки на українську мову зі всього найціннішого в письменстві та науці, але — „паки і паки“ закликає нас учитися й своїй, українській, мові, до збирання і збереження історичного матеріалу, записування подій, що переживаємо тепер самі й оголошувати в пресі, хто які праці виготовив. І тут же подає низку праць, що мав він тоді в своєму портфелі (в числі їх, між иншим, курс гігієни для середніх шкіл і текст до атласу Jacobі Ziegler'a—„Хвороби шкірні і венеричні“; переклад з польської мови „Quo vadis“ Г. Сенкевича й інші).

В статті „Вчора, сьогодні, завтра“ **), Мод. Левицький, констатує дивовижне явище. Явище надзвичайне,—що в наших таборах інтерновані примушені були утворювати „Союзи захисту української мови“ (в боротьбі з російським елементом), пропонує: „коли у нас не вистачає своїх власних фахових сил, то закликаємо чужинців, німців, бельгійців, французів, чехів, американців: вони швидче навчатися за москалів нашої мови і служитимуть по совісті, без ненависти до того, хто їм хліб дає,—але позбудьмося наших одвічних ворогів з посеред нас“.

„Загляньмо—читаємо ми в тій статті:—в найкращий з таборів наших на еміграції—в Калішський: серед старшинського складу Ви нігде не почувте української мови—все російська. Теж само у шпиталю Тільки козак та нижчі старшини балакали по нашому. Позаводили вони „Союзи захисту рідної мови“ .. ***)).

Співробітничав Мод Пилипович і в „Релігійно-Науковому Вістникові“. ****)

Крім того, в 1921 р. вийшли його дві книжки: „Порівнююча грамати́ка української мови“. (Ви-

*) „Укр. Триб.“ 21—X. 1921. № 141.

**) Ibid. № 183.

***). До речі сказати, й ці „Союзи“ вже припили, оскільки нам відомо, свою діяльність... „по незалежних обставинах“...

****). Див його: „Легенди й апокрифи“ в „Р. Н. В.“ № 3—1922

дання Громади старшин 6 стр. січ. дивізії) і „Граматика української мови для самонавчання“— (видання Культ. Ссв. Від. Генер. Штабу)—що присвячена інтернованому козакові.

Така різностороння праця Мод. Левицького за короткий час його перебування на еміграції в Польщі.

Але крім широкій вдячності Модестові Пилиповичеві за все це, ми повинні виконувати і його повсякчасні твердження про необхідність „очищення від усякя скверни“; про те, що нам треба переглянути свої помилки, щоб не робити їх знову; про те, що ми взагалі повинні позбутися своєї рабської психології, прикмет і звичок, щоб і в моральному і в національному відношеннях стати кращими, стати свідомішими...

І найкращою формою такої вдячності як раз було б наше дійсне прагнення до того, щоб стати „людьми“, було б наше бажання дійсно „схаменутись“ й почати нове, краще життя... Бо тільки воно прискорить і полегшить може досягнення національно-визвольної ідеї нашої...

Закінчуючи цим свою пам'ятку, побажаємо Модестові Пилиповичеві сил і здоров'я, для дальнішої праці на користь української культури в нашій „Alma Mater“ в Подєбрадах!

Реорганізація чи профанація?

Серед реорганізаційних заходів у санітарній галузі подибуємо нині несподіване і незрозуміле явище. Несподіване і незрозуміле ні для нас, лікарських помішників, ні оскільки нам відомо, для лікарів, ні, нарешті, для студентів-медиків—головного об'єкта цього непорозуміння. Маємо на увазі студентів-медиків з 4 семестрами, що набувають звання лікарського помішника, і студентів-медиків з 6 семестрами, що набувають звання навіть... зауряд-лікаря (3 розряду).

Отже ми хотіли б висвітлити цю справу в даній статті—розглянути питання, чи можуть бути використані студенти-медики: перші—як лікарські помішники, а другі—як лікарі, власне—зауряд-лікарі, права котрих від прав лікарів не відрізняються, принаймні, у війську.

Порушуємо цю тему тому, що вважаємо подібні реорганізаційні заходи далеко некорисними для інтересів хорого, цього чинника, що тим часом надає значнішу частину змісту цілій санітарній організації. Порушуємо цю тему, вже маючи як думку де котрих окремих відомих наших громадських діячів-лікарів, так і висновки Спілки лікарів на еміграції, а тако ж, знаючи погляди й інших чинників, до котрих нам доводилось звертатись за розв'язанням цього несвідомого чи свідомого „непорозуміння“.

Приступаючи до викладання суті справи, мусимо обміркувати її не лише з погляду професійного, а головним чином—з інших поглядів.

Порівнюючи 4-х семестрових студентів з лікарськими помішниками з боку необхідного для праці фахового досвіду, ми бачимо, що ті студенти на перших 4-х семестрах ніяких суто медичних дисциплін не студіювали. Даемо тут слово самому студенту-медикові, вичісляючи ті дисципліни з його заяви—ці дисципліни так: богослов'є, анатомія, фізика, ботаніка, зоологія, гістологія з мікроскопічною технікою, органічна хемія, неорганічна хемія, фізіологія, мінералогія з кристалографією, порівнююча анатомія, ембріологія, фармакогнозія та квалітативна і квалітативна аналіза.

А де ж в данім разі: фармація, фармакологія, загальна і частна хірургія, загальна патологія з терапією, діагностика, дентурія, гігієна, рецептура, очні недуги, епідеміологія, венеричні та шкірні недуги, масаж, санітарна статистика, догляд за хорими, подання першої допомоги—дисципліни, що студюють лікарські помішники в школах?

Крім того—цим студентам бракує практичного вишколу, який набувають лікарські помішники до випуску зі шкіль—протягом майже 2 років—із дисциплін, які вони студюють теоретично.

Далі: оскільки нам відомо, студенти природники, що мають зачот не менше 4-х семестрів природничого факультету, при бажанню їх перевести на медичний факультет—приймались безпосередне на 5-й семестр. З другого боку—в Київському Державному Українському Університеті—студенти-природники й студенти-медики проходили перші 4 семестри разом і лише з 5-го семестру поділялися. Таким чином, фактично, знання 4-х семестрів медичного факультету в рівній мірі мають і студенти-природники. Тоді повстає питання, чому право виконання обов'язків лікарських помішників не надано й природникам? Хоч це й виглядало б абсурдом, але треба бути послідовним... Як такі студенти можуть „чудово“ справлятися з обов'язками лікарських помішників—що де-хто з поважних санітарних чинників підкреслює—казати не доводиться: це має свою історію і для розгляду потребувало б присвячення окремої статті.

І тим більше в данім разі незрозуміла позиція Спілки лікарів на еміграції: в своїй відповіді Спілка зовсім не з'ясовує справу, уникаючи серйозного об'єктивного трактування даної справи і обмежившись лише казуїстичною відпискою. Тут мимоволі пригадується, як в колишній Росії лікарська опінія, енергійно борючись з нами, лікарськими помішниками, заявляла, що ніби то виступає во імя боротьби з профанацією медицини. І коли то заявлялося щиро, то во імя чого ц. п. лікарі самі пропагують нечувану профанацію тепер, у нас?..

Та й з боку морального ми вважаємо, що в жаднім разі не можна нехтувати інтересами хорого—і не тільки хорого, а й здорового, коли йде про заходи профілактичні—віддаючи цього хорого в руки несвідомої в медицині особи,—так званого лікарського помішника зі студента-медика 4 семестру.

Такого розв'язання справи не виправдує й та думка, що цих студентів ніби нікуди подіть, після їх освітнього цензу (8 років гімназії плюс 2 університетських), бо краще їх можна використати в ролі медичних діловодів, в яких вони були б більше на своєму місці.

Подібне іменовання студентів медиків лікарськими помішниками і лікарями повинно бути обґрунтовано і переведено законодавчим порядком. І можливо, що в такому випадку ми не спостерігали б вищеподаного nonsens'у і не примушені були б забирати голос в цій справі. Крім того, і в нашому законодавстві знаходимо підтвердження нашої думки, бо до цього часу воно вважає за лікарських помішників лише тих, що скінчили фельдшерські школи нормального типу: військові, морські, земські, та тих, хто витримав при таких школах іспит екстерном, і то екстернів допускали до іспитів у тих школах лише при умові, коли вони мали відповідний практичний стаж.

Скажемо тепер де кілька слів про студентів з 6 семестрами. Ці студенти до цього часу виконували обов'язки лікарських помішників, хоча юридично не були такими. Нині ж вони є вже зауряд-лікарі з розряду і користуються правами лікаря. Тоб-то ширшими правами, ніж лікарські помішники, обов'язки котрих ті студенти виконували до цього часу лише до певної міри. До певної міри тому, що хоч вони й мають більшу теоретичну підготовку, ніж їхні 4-семестрові колеги—про те практичної—теж ніякої. Тому вони могли виконувати ті обов'язки як практиканти, а не самостійно. Тепер же вони „юридично“ набувають звання зауряд-лікаря. Отже ми мусимо теж пригадати, що навіть справжні лікарі, після скінчення університету, вважали за необхідне (власне—це їм в обов'язок ставилось) пройти практичний стаж перше, ніж приступати до хворого з одним лише теоретичним багажом.

Таким чином, як в інше ми вже довели, що студенти 4-х семестрові не можуть бути використані, як лікарські помішники, так і тут ми бачимо, що студенти 6 семестрові ні в якому разі не можуть бути використані, як зауряд лікарі-бодай і з розряду: виконуючи обов'язки лікарського помішника лише як практикант, не закінчивши циклу медичних дисциплін, яким чином він може бути свідомо використаний, як „зауряд-лікарь?“

Інші моменти, як моральний та юридичний-опускаємо: вони однакові для обох категорій студентів.

Вернемось тепер до відповіді Спілки лікарів на еміграції в Польщі. Коли та відповідь казуїстична і не з'ясовує справи, то инакше висловились намі громадські діячі-лікарі, одну з відповідів котрих ми й наводимо тут:

„На поставлені мені запитання висловлюю мій погляд, що студенти медики з курсу, розумію тих, що вислухали 6 семестрів, а не тих, що перейшли з 4 го семестру на 5-й, могли б виконувати обовязки лікарських помішників, але тільки при лікарях, а не на самотійних посадах, бо їм бракує чисто практичного клінічного шпиталевого знання. Студенти ж 2 курсу, навіть ті, що вислухали повних 4 семестри, до цих обовязків, на мій погляд, цілком не здатні, бо чисто медичних дисциплін, крім анатомії та фізіології, вони зовсім не слухали“.

Між иншим, ріжні заходи й доклади Комітету Спілки лік. пом. на еміграції в цій справі залишаються й досі без наслідків, не вважаючи на те, що вже рік минув, як Комітет порушив цю справу.

Отже продовжуючи її далі, ми й вважаємо за необхідне порушити її в своєму органі. Може хоч так наш голос зверне чю увагу і викличе бажання до обміркування її.

І нехай цей голос буде останньою нашою спробою, до котрої кличе нас наш обовязок—громадський-з одного боку і професійно-моральний-з другого.

До того кличе нас наше переконання, що ступінь життєздатности і продуктивности нації определюється в великій мірі і станом її санітарної організації.

Голова Комітету Спілки *Ю. ГУДЗІЙ.*

Члени Комітету: | *А. КОВАЛЬ.*
| *Д. СТАРИКІВ.*

ХРОНІКА.

А). Професійна.

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ. 30 липня ц. р. відбулись загальні збори членів Спілки, в Щепіорно. Головою зборів обрано п. Старикова, секретарем п. Жиховича. На зборах заслухано справоздання Комітету Спілки за час існування її, обрано ревізійну комісію (п. п. Захаров, Журбай Криштоф); заслухано, крім того, доклад Комітету в справі організації журналу та інформації що до порядку вступу членів Спілки до закордонних університетів і, нарешті, переобрано Комітет Спілки. — Що до загального справоздання про діяльність Комітету — див. вище в статті про Спілку. — Ревізійна Комісія, розглянувши книги й діла, найшла: грошовий прибутково-видатковий журнал ведеться згідно виправдуючих документів. Решти на 30-VII ц. р. 960 мар. п. Інші справи, що розглянуто Комісією, були в належнім порядку. Загальні збори, заслухавши доклади Голови Комітету й Ревізійної Комісії, ухвалили, між иншим, запросити членів Спілки до виконання пропозиції Комітету що до професійної дисципліни й нагадати, що в першу чергу необхідно внести до каси Спілки членський внесок в розмірі 600 мар. п. за цей рік. Збори визнали конче необхідним видання свого органу по плану, що запропоновано Комітетом Спілки й доручили Комітетові організувати цю справу. Винесено побажання, щоб Комітет в майбутньому організовував періодичні засідання членів Спілки для обміну думками й читання рефератів та докладів як на побутові так і на загальні культурно-санітарні теми. При виборах Комітету таємним голосуванням обрано: Головою Комітету — Ю. ГУДЗИЙ; Заступником Голови — п. ВАРЧУК; Секретарем — п. СТАРИКІВ і скарбником — п. КОВАЛЬ. Крім того, збори ухвалили прохати п. Варчука продовжувати виконання обов'язків Уповнов. Ком. Спілки в Варшаві й надалі.

В СПРАВІ ПРИНЯТТЯ ЛІКАРСЬКИХ ПОМІШНИКІВ НА СЛУЖБУ ДО САНУСТАНОВ *Н. Н. К.* 4-VII ц. р. Комітет Спілки одержав від д-ра Є. Лукасевича повідомлення, що в справі прийняття на службу в шпиталі *Н. Н. К.* лікарських помішників, інтернованих у таборах, не вдалось йому досі нічого рішучого добитись. Постійно, приблизно, раз на тиждень, — нагадується про цю справу керownikові 2-го відділу д-рові Павлиуць, але до цього часу не пощастило. Надії роблять, але зараз немає вільних місць. Всі прохання лікарських помішників про звільнення їх з таборів внесено до Мініст. Вн. Справ Пол., де вони, одначе, не будуть полагоджені аж до того часу, поки *Н. Н. К.* не зробить

заяву про те, що приймає їх на службу. Мусимо додати, що такої заяви ми вже чекаємо з квітня місяця і мабуть вже не дочекаємось.

ЗНОСИНИ З ПОЛЬСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЛІКАРСЬКИХ ПОМІШНИКІВ. 6-Х ц. р. відбулись надзвичайні загальні збори Союзу лікарських помішників м. Варшави й околиць, на якому був присутній, яко офіційний представник нашої Спілки, уповноважений Комітету п. Варчук. Після привітальної промови від імени Спілки, п. Варчук, подавши інформації про Спілку, закінчив побажанням ідейного й морального звязку між об'єма організаціями. Голова зборів сердечно дякував за привітання й в свою чергу від імени присутніх прохав п. Варчука передати нашій Спільці, що Союз їх боліє й співчуває нашому тяжкому положенню й обіцяючи всяку допомогу, закінчив свою промову проханням привітати Спілку й Комітет. Обидві промови викликали гучні оплески у присутніх. —

З приємністю занотовуючи цей перший крок до встановлення контакту з відповідними професійними організаціями в Польщі — висловлюємо польському Союзові лікарських помішників свою подяку за їхнє співчуття й бажання допомогти нашій організації.

ПРО УПОВНОВАЖЕНОГО КОМІТЕТУ СПІЛКИ В ВАРШАВІ. Наш уповноважений, п. Варчук, на загальному зібранню Союзу працівників каси хорих у Варшаві, абсолютною більшістю голосів при виборах пройшов до управи Союзу.

ПРО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЮ КОНФЕРЕНЦІЮ. 11 і 12-Х ц. р. в Калішському таборі відбулась культурно-освітня конференція представників культурно-освітніх організацій в таборах. Праця конференції в даний момент ще не закінчена. Між иншим, Комітет Спілки через свого делегата, Голову Комітету, вніс доклад на тему: „Санітарні фактори серед нікlosti наслідків культурно-освітньої діяльності в таборах“. Тези доповіді: 1) необхідно поліпшити санітарно-гігієнічні умови побуту інтернованих (помешкання, одяг, взуття, а головним чином, викивлювання); бо ці фактори уявляють з себе передумову успішної праці й в загальній культурно-освітній галузі; і 2) необхідно також піднести санітарну свідомість і серед самих козаків шляхом влаштування ряду лекцій, читань, бесід, виданням листівок то що, бо в цьому відношенню ні загальними к.освіт., ні санітарними організаціями майже нічого не зроблено.

НАШІ КОЛЕГИ НА РОБОТАХ. В кінці червня ц. р. де кілька наших колег поїхало на роботи. Сумні листи одержуємо ми тепер від них: „до мене звертаються й за медичною допомогою і в той час як другі спочивають, я мушу працювати крім того, як звичайний робіт-

ник, ще й як лікарський помішник; абсолютно нема вільного часу, від ранку до ночі занятий“ — пише один. — „Умови праці надзвичайно тяжкі, працюємо в болотах, зарослях“ — пише другий. — „Робота земляна тут настільки важка, що вже 8 робітників покинуло працю. Нема часу заснути. Встаю в 4 год. рана й цілсінький день в роботі. Тут повна експлоатація праці людської. Весь час приходиться довбати кіркою; понатирали мозолі на руках. Робота каторжна, життя дороге, харчів не вистарчає за ту платню, що одержуємо. За два дні праці коло вагонеток чуть не здурів: це не перевязку зробити або щось подібне.. Люде за ці дні помарніли, пообірвалися і здається що користи з цієї роботи для нас не буде ніякої“.. пише третій.

І... всі в своїх листах висловлюють надію, що от скоро будуть вони определені на службу до санустанов Н.Н. К...

ПРО ВИКЛЮЧЕНИХ ЧЛЕНІВ ЗІ СКЛАДУ СПІЛКИ. З числа членів Спілки виключені в минулому році: Носач і Буяло, в нинішньому: Бурковський Іван, Філоненко Олександр, Колюстинський, Щербина Митрофан.

З ПРОФЕСІЙНОГО РУХУ В ПОЛЬЩІ.

З'їзд ДЕЛЕГАТИВ У ВАРШАВІ. 17 вересня ц. р. відбувся з'їзд делегатів фельдшерських союзів цілої Польщі в справі централізації професійного руху. З'їзд ухвалив відповідний статут організації, в силу якого в Варшаві має бути центральний орган, вибраний на з'їзді фельдшерів цілої Польщі.

(Вл. коресп.)

З'їзд ФЕЛЬДШЕРІВ ЛОДЗИНСЬКОГО ВОЕВОДСТВА. В останніх числах вересня в Лодзі відбувся з'їзд фельдшерів цілого воєводства, на якому ухвалено об'єднати всі місцеві союзи фельдшерів і утворити центральний орган на ціле воєводство.

(Вл. коресп.)

НОВИЙ СОЮЗ ФЕЛЬДШЕРІВ. На організаційному зібранні фельдшерів м. Ломжи ухвалено утворити союз фельдшерів, головою якого обрано кол. Масаковського. Адреса: Ломжа, вул. Пенкна № 6. („Фельдшерський Перегляд“).

Б). Таборова.

ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ЧЛЕНІВ Т—ва ПО ДОПОМОЗІ БІЖЕНЦЯМ З УКРАЇНИ В КАЛІШУ. 10-VIII відбулись загальні збори членів Т—ва. На зборах було присутніх 17 чоловік. Головував на зборах д-р Очеретько. Секретарем був п. Коршнівський. На порядку

денному були такі питання: 1) прийом нових членів, 2) звіт Ревізійної Комісії, 3) звіт Комісії по ліквідації крамниці і 4) Біжучі справи.

По п. 1 збори прийняли до відома доклад п. секретаря про нових членів. Звіт Рев. Комісії, зза відсутности п. голови, Головного священника п. прот. Пащевського, оголосив п. Коршнівський. Ревіз. Комісія в складі Голови і членів: п. п. Чеховського і Сінкевич, провела ревізію в 2 напрямках: а) перевірки справ крамниці і б) загальної ревізії. Комісія ствердила, що з моменту заснування Філії — 27-XI 1921, діловодство й відчотність, а також грошові витрати проваджено правильно. Прибутків за час з 1-XI 1921 по 1-VI 1922 було 87.330 п. мар. (в цю суму не ввійшли членські внески за останній час в розмірі 1460 п. м.) Видатків за той же час 80.707 п. м. Готівки на день зборів: 6623 м. п. плюс членські внески 1460 м. п.

Що до ліквідації крамниці (заснов. 16-I 1922), то ця справа потребує більш ширших інформацій; тому, зза браку місця, ми їх опускаємо до другого разу, коли вмічатимемо загальний огляд діяльності Філії.

Серед біжучих справ заслухано заяву п. Голови Комітету Філії полковника Трутенка про хорість його і звільнення від обов'язків Голови. Прохання п. Трутенка задоволено і за Голову обрано ген. Ш а п о в а л а.

ЧЕРГОВЕ „СВІДОМЕ НЕПОРОЗУМІННЯ“. Оскільки нам відомо — головний лікар таборового нашого шпиталю шановний п. д-р Л е о н т ь є в інформував Варшавські відповідні кола про те, що ніби-то в таборі немає жадного медичного персоналу... Отже це виглядає за нове „свідоме непорозуміння“, бо п. д-рові відомо про існування тут лікар. пом., яких в обох таборах налічується чимало. В погоні „за насушним“ — примушені вони були повиїзжати де хто навіть і на чорноробочі роботи, а ті, що позалишались ще в таборі, намагаються поступити на службу до... міліції... А тим часом до шпиталю прибуло недавно три сестри жалібниці польських на службу.

І так: прохання наші лежать в М. М. К. без наслідків, бо нема вакансій. В тутешньому шпиталю — нема в штаті жадного лік. помішника; ці посади обсаджуються то студентами-медиками 2 курсу, то ротними фельдшерами, то, нарешті, як бачимо, польськими сестрами-жалібницями...

Просимо як польських так і наших вищих санітарних чинників звернути на це ненормальне явище відповідну увагу і в належній спосіб розв'язати справу, про котру дав неточні відомости в Варшаві п. д-р Л е о н т ь є в.

В) Загальна.

ДОПОМОГА ЕМІГРАНТАМ У ВАРШАВІ. Український Центральний Комітет організував на місці допомогу українським емігрантам, що проїздом перебувають у Варшаві — в той спосіб, що кожний з них по посвідках Комітету одержує матеріальну допомогу від Британської Місії, або від відділу Міжнародного Червоного Хреста в Варшаві. (Вл. коресп.)

ДОПОМОГА СТУДЕНТАМ. На переведення вписової акції в вищих школах Варшави на академічний 1922-23 р. Український Центр. Комітет асигнував Варшавській Студентській Громаді пів мільона польсь. мар. Разом з цим Комітет вживає заходів, щоб забезпечити прожиття студентів у Варшаві, для чого має бути асигновано на час до 1 січня 1923 р. три мільона польсь. мар. (Вл. коресп.)

ПАТРОНАТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ. Український Центр. Комітет має наметі організувати патронат для студентів у Варшаві, який складався б з представників Україн. Центр. Комітету, Польського громадянства і професури і наших студентів. Завданням патронату було б забезпечення українським студентам можливості без перешкод студіювати на вищих школах Варшави. (Вл. коресп.)

ДОПОМОГА ІНТЕРНОВА ЧИМ. Ініціативою та заходами Українського Центрального Комітету в Варшаві організовано збір пожертв на Волині для наших інтернованих старшин та козаків в Калішу та Щепіорно. Дозвіл од Польської влади на переведення збору пожертв отримано поки що на території тільки Володимир-Волинського повіту. Місцеве населення дуже прихильно поставилось до справи допомоги нашим інтернованим. В м. Володимир-Волинському організовано було спеціально для цієї мети комітет, на чолі якого став уповноважений УЦК в Варшаві добр. Стрижевський. До комітету ввійшли місцеві пан-отці Бордюговський, Герштонський, Ведибіда і три представники селянства.

Завдяки такій організації допомоги, населення з великою вірою поставилось до справи і од щирої душі, хто що міг, почали уділяти свою поміч нашим старшинам та козакам. Перед початком збору в кожному селі правився молебень, після якого з амвону читалось оголошення Укр. Центр. Комітету в цій справі, з поясненнями до нього місцевого пан-отця, а потім пан-отець в епітрахилі з представником УЦК обходив всі хаги в даному селі, приймаючи од місцевих господарів або господинь те, що їхня добра душа давала. Переважно давали хліб, городину, полотно й інше. Пожертв зібрано вже кілька вагонів, які будуть направлені до таборів. Після закінчення збору в Володимирському повіті, коли одержать відповідний дозвіл, будуть продовжувати їх і в інших повітах. („Укр. Сурмач“ ч. 36).

Бібліографія.

А. Кор—свкйй.

„Як доглядати діток-немовляток“, Д-ра мед. Є. Лукасевича. (Видання автора, Київ—Варшава, 1922 р. одна восьма др. арк. 52 ст. др.)

XIX вік пройшов в Європі під знаком шукань способів фізичного й духовного удосконалення людини. XX вік, не дивлячись на світову війну, у цьому відношенні не тільки не відстав від свого попередника, а навпаки—свої шукання у цьому напрямку ще збільшив, зробив їх більш упертими й інтензивними. Особливо багато (порівнююче) робиться для справи фізичного виховання людини... Але—це у народів освічених, народів культурних і, головним чином, державних. У нас же про фізичне виховання людини, на превеликий жаль, менш усього думають, а відтак—зовсім нічого не роблять. Гадають, що „якось то буде“... Вийнятки—дуже мало.

Й от же вони, ті вийнятки, втішною надією для себе—святим мусять рахувати день виходу в світ книжки Вельмешановного Пана Доктора Є. Лукасевича—„Як доглядати діток немовляток“.

Навіть більше—вихід цієї книжки в світ мусить вітати так само й кожний справжній приятель людства, кожний щирий мізантроп.

Книжка Д-ра Є. Лукасевича—невеличка. Належить до типу т. з. популярної лектури. Але ж, як добірно вона сконструювана, з яким глибоким знанням предмету застосовані всі зауваги й поради, що до фізичного виховання „діток-немовляток“; якою теплою любов'ю до тих „діток-немовляток“ пересякнута кожна стрічка цієї знаменитої праці. Сама назва: „діток немовляток“—яка щира і тепла. А ось де кілька перших—ліпших рядків з самої книжки: „В купелі вимиваємо спочатку рамена, груди, черевце та ніжки, потім повертаємо дитинку лицем до долу та змиваємо спину, бедра, ніжки, та пильно вимиваємо всі загортки тіла, особливо пахи, пахвину, карк та між ніжками. Після купелі обгортаємо дитинку“. (ст. 11) і т. д.

Оці характерні пестливі слова—„дитинка“, „ніжки“, „черевце“ і т. и.—вони з головою видають автора, яко людину, що не чує душі у тих „дітках немовлятках“, а його містецьке представлення цілої маси ріжнородних чинностей, чисто механічних, що повстають при плеканню

такого тендітного організму, як організм новонародженої людини—вони просто безподібні. Там, у тих описах, ви знайдете і точний науковий протокол даної механічної чинности *), і різні практичні поради **), і, навіть, трошки гумору. ***).

Знаменито представлено автором справу сповивання дітей, відживлювання, гігієни і т. и. і т. д.

Не можемо погодитися тільки з поглядом Вельмешановного Пана Доктора, що до обливання дітей водою кімнатної температури, а відтак: „можемо почати навіть обливання тіла зимною водою“. (стор. 46). В данному разі ми скорше пристанемо до попередньої гадки Шановного автора, де він каже: „Спроби загартовання дитячого організму зимною водою мали дуже часто як раз протилежні наслідки, тоб-то застуди, нехіть до їжи, блідість та навіть нервовість“. (Стор. 45.) Нам здається, що експерименти з зимною водою у диточому віці, так само як і у віці дорослої людини, потрібно стисло індивідуалізувати, і то в той спосіб, щоб застосовувати їх лише до дітей, згідно дорослих людей,—типових флегматиків, що мають багато на собі товшу, але й то, обовязково, тільки під контрольною лікаря спеціаліста.

Книжка, як на наші часи, видана розкішно. Багато ілюстрацій, чудовий друк, прекрасний папер, окладка і т. и.

Читається з захопленням, ніби якийсь гарний і новий поетичний твір

Добірна й чиста українська мова.

Від щирого серця бажаємо найхутчішого розходу цієї дорогоцінної книжки.

*) „Молоко видавлюється таким чинем, що мати бере грудь в руку, тягне її трохи вперед та до долу, а другою рукою стискує в напрямку до пуптика грудь.“ (Ст. 22).

**) Цих порад дуже багато—все те, що необхідно знати для нашої матері в перший рік життя новородка. Всі вони досконалі, що до своєї наукової обґрунтованости та солідности.

***) „Коли ж дитина не кричить“... „то в таких випадках необхідно дитину приневолити до крику. Щоб досягти того, понлещемо новонародженого по задку й цією першою карою нагадаємо новонародженому громадянину про його обовязок кричати та віддихати.“ (Ст. 8.)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВІДДІЛ.

Українські Установи у Варшаві.

Український Центральний Комітет. Головою п. Лукашевич, секретарем—п. Зайців, завідуючий культурно-освітньою секцією—п. Саліковський, санітарною—п. Лукасевич, він же Скарбник:

Приєм інтересантів відбувається що дня, крім свят, від 10 до 1 год. в кімнаті № 10 Польського готелю при вул. Довгій під № 29, а К—т урядує при вул. Алея Руж № 6 пом. 9.

Товариство допомоги збігцям з України. Управа Т-ва міститься в Польському готелю, кім. № 49 при Довгій вул № 29.

Українська Студентська Громада. Управа Громади урядує що дня в Польському готелю кім. № 10. при Довгій вул.

ФЕЛЬДШЕРСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

Союз фельдшерів м. Варшави.

Налічує до 300 членів. Голова союзу Р. Тарвацький, секретар—І. Вонгровський. Адреса Управи Союзу: Золота вул., № 30. Там же міститься редакція й адміністрація місячника союзу: „Фельдшерський Перегляд“.

Т-во взаємної допомоги фельдшерів м. Варшави. Жидівська організація фельдшерів, головою якої Салямон. Налічує до 100 членів. Адреса: Лешно, № 40.

Т-во Старших фельдшерів. Налічує до 60 членів. Головою п. Шиманський. Адреса—Білянська 16.

Секція Медично-Санітарного помічничого персоналу Союзу працівників каси хорих. Налічує до 70 членів, переважно фельдшерів і сестер-жалібниць каси хорих. Головою секції—п. Варчук, секретарем—фельдшерка Окраска. Адреса—Соснова, 5.

На пресовий фонд „Вістника Спілки лік. пом. на еміґрації“ одержано:

Від д-ра *М. Левичього* 2.000 м.п.; від д-ра *Є. Лукасевича* 10.000 м.п.; від лікарських помішників: *А. Коваля* 10.000 м.п.; *Д. Старикова* 5.000 м.п.; *П. Бушила* 4.400 м.п.; *Каліновського* 2.000 м.п.; *Олексюка* 200 м.п.; *Денисюка* 2.000 м.п.; *Радченка* 400 м.п.; *Колесниченка* 400 м.п.; *Фалатюка* 400 м.п.; *Корбута* 400 м.п.; *Варчука* 400 м.п.; *Деньги* 1400 м.п. Разом 39.000 мар. польс.

Ціна 500 м. п.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ.

**Poczta Skalmierzyce, Szczepiorno. American Y.M.C.A.
p. Honczarenko (dla Gudzija).**
